

היום הבינלאומי לביעור האפליה הגזעית 21 למרץ 2011

אפליה מבנית וגזענות כנגד מועסקים ערבים במשרדי ממשלה בנגב ונגישות וזמינות שירותים ממשלתיים בישובים הערביים

תמונת מצב

על ידי פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי

תחקיר וכתובה:

מיכל רותם וחיה נח

תוכן עניינים

3.....	מבוא.....
6.....	מתודולוגיה.....
7.....	ניתוח ממצאים.....
7.....	1.1 העסקת עובדים ערבים בשירות המדינה בנגב.....
9.....	1.2 שילוט בשפה הערבית במשרדי ממשלה.....
12.....	1.3 יישובי הסקר – מידע כללי, שירותים מסחריים וממשלתיים.....
15.....	סיכום ומסקנות.....
17.....	המלצות.....
18.....	הפניות.....

לרגל היום הבינלאומי למיגור האפליה הגזעית מפרסם פורום דו-קיום בנגב, זו השנה השנייה ברציפות, דו"ח שעוסק בגזענות ובאפליה המבנית כלפי הערבים החיים בנגב. הדו"ח מתמקד במספר משרדים ממשלתיים וחברות ממשלתיות וציבוריות, בשני הקשרים מרכזיים:

1. מספר האזרחים הערבים המועסקים בשירות המדינה בנגב.

2. מידת הנגישות של השירותים הממשלתיים השונים לאוכלוסייה הערבית בנגב.

הערבים הבדואים הינם קבוצת אוכלוסייה ילידית ייחודית המתגוררת בנגב מזה מאות שנים. בשנת 1948 מנתה אוכלוסיית הערבים הבדואים בנגב בין 60,000 ל-90,000 נפש, ישנם חוקרים שמעריכים שמספרה היה גבוה עוד יותר. במהלך מלחמת 1948 ברחו או גורשו מרבית הערבים הבדואים מאזור הנגב לירדן, מצרים וסיני, ועם סיום המלחמה נותרו בתחומי ישראל רק 11,000 ערבים בדואים. בשנות החמישים של המאה העשרים החל פינויים של הערבים הבדואים שנותרו בנגב והם רוכזו על ידי הממשל הצבאי באזור ה"סייג". אזור זה נקבע בחלקו המזרחי של הנגב והתפרש על כ-1,300-1,000 קמ"ר. האזור פחות פורה מן האזורים בהם התגוררו הבדואים בנגב הצפוני-מערבי, שנועדו לאחר המלחמה להקמת יישובים יהודיים. בנגב הצפוני והמערבי לא נותרו ערבים בדואים. ראוי לציין שאזור הסייג כלל רק כ-20% מאדמותיהם המקוריות של הערבים הבדואים בנגב.¹

העיירה הבדואית הראשונה, תל-שבע, הוקמה בשלהי שנות השישים עם תום הממשל הצבאי בשנת 1966. בעקבות תל-שבע הוקמה בשנות השבעים העיר רהט ואחריה נוסדו עוד חמש עיירות עד שנות התשעים. מטרת העיירות הללו הייתה ריכוזם של הערבים הבדואים במרחבים עירוניים צפופים. כולן הוקמו ללא תשתיות מספקות וכמעט ללא אפשרויות תעסוקה לאוכלוסייה הכפרית והחקלאית שרוכזה בהן. מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי בשנת 2010 מנתה אוכלוסיית נפת באר-שבע כ-608,800 נפש, מהם כ-188,900 ערבים בדואים. הבדואים חיים בעיר רהט, בשש העיירות, בשבעה יישובים בדואים כפריים שהוכרו בעשור האחרון, ובכפרים המכונים לא מוכרים.² ייצוג הולם של אוכלוסייה זו במשרדי הממשלה בנגב מהווה חובה אזרחית ומוסרית של ממשלת ישראל כלפי אזרחיה הבדואים ודרך חיונית לשילובה וקידומה של אוכלוסייה מודרת זו.

על מנת להבטיח ייצוג הולם של אזרחי ישראל הערבים במגזר הציבורי התקבלה על ידי ממשלת ישראל החלטה מספר 2759 ביום 11 בנובמבר 2007. על פי ההחלטה, שכותרתה "ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בשירות המדינה", עד סוף שנת 2012 יהוו בני

האוכלוסיות הללו לפחות עשרה אחוזים מן המועסקים בשירות המדינה.³ ראוי לציין שהיעד נקבע תחילה לשנת 2010 ונדחה מאחר ומשרדי הממשלה לא עמדו ביעד זה.⁴

בשנת 2008 הוקמה ועדת חקירה פרלמנטארית בכנסת בראשותו של חבר הכנסת אחמד טיבי שעסקה בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי ועקבה אחר יישום החלטות הממשלה, ערכה דיונים ציבוריים ופרסמה דוחות. ב-25 בינואר 2009 הקצתה ממשלת ישראל עוד 800 משרות ממשלתיות חדשות לשם חיזוק ההחלטה משנת 2007.⁵

על אף החלטת הממשלה והקצאתן של משרות נוספות, מן הדו"ח השנתי של נציבות שירות המדינה בנושא "ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, לרבות הדרוזים והצ'רקסים בשירות המדינה" לשנת 2009 עולה שישנה עלייה של 0.3% בלבד במספר המועסקים הערבים בשירות המדינה לעומת שנת 2008. כלומר, ניכרת אמנם עלייה מועטה וזוחלת מדי שנה במספר העובדים הערבים בשירות המדינה, אך בשנת 2009 היוו אלו רק 6.97% מכלל העובדים.⁶ אין שום ספק לפיכך כי היעד שהציבה הממשלה לנגד עיניה לא יושג בשנת 2012, אלא אם כן יעשה מאמץ אדיר לגיוס כוח אדם.

נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה, הפועלת במשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה, קובעת כי אפליה אסורה בעולם העבודה הינה: "התייחסות שונה לאדם על רקע מין, נטייה מינית, מעמד אישי, גיל, הריון, טיפולי פוריות, הורות, טיפולי הפריה חוץ גופית, גזע, דת, לאום, ארץ מוצא, השקפה, מפלגה או שירות מילואים".⁷ בכדי למנוע מצב של אפליה מעין זו נבחן בדו"ח זה את מצב תעסוקתם של בני מיעוטים על פי עיקרון "הייצוג ההולם".

עיקרון הייצוג ההולם נובע מן הצורך בהבטחת השתתפותם של מיעוטים במרחב הציבורי. אחת הדרכים המוכרות להבטחת ייצוג הולם הינה "בירוקרטיה מייצגת", משמע, הבטחת מקומם ושילובם של מיעוטים בשירות הציבורי תוך שמירה על חלקם היחסי באוכלוסייה. על הממשלה, כמעסיק הגדול ביותר במשק, לממש את עיקרון הייצוג ההולם למיעוטים ולהוביל גם את המגזר הפרטי לאימוץ עיקרון זה.⁸

כיום קיים תת-ייצוג של האוכלוסייה הערבית בכלל ושל האוכלוסייה הערבית הבדואית בנגב בפרט, בתעסוקה בשירות המדינה. מצב זה הינו מצב של "גזענות מבנית", הנובע משיטה של הקצאת זכויות יתר חברתיות לקבוצה מסוימת בחברה. כלומר, יצירת מערכת שבה מדיניות ציבורית, נהלים מוסדיים, ייצוג תרבותי ונורמות נוספות משמשים כאופנים שונים להנצחת אי-שוויון על רקע גזעי. במציאות של גזענות מבנית, החוקים והמוסדות לא נדרשים לפעול באופן גזעני בעליל על מנת להדיר קבוצות שונות מן החברה, אלא רק להנציח תנאים היסטוריים לא שוויוניים.⁹

בדו"ח זה, מצביע פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי על כך שהגזענות המבנית מהווה חלק בלתי נפרד מתופעת הגזענות בישראל בכללותה. אמנת האו"ם בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית (1966) קובעת כי גזענות הינה: "כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה המיוסדים על נימוקי גזע, צבע, יחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתם או תוצאתם יש בהן כדי לסכל את ההכרה, ההנאה והשימוש, או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש, על בסיס שווה, של זכויות האדם וחירויות היסוד בחיים המדיניים הכלכליים, החברתיים, התרבותיים, או בכל תחום אחר בחיי הציבור".¹⁰ ישראל חתמה על אמנה זו בשנת 1966, האמנה תקפה בישראל משנת 1979.

האפליה כלפי התושבים הערבים בנגב אינה מתמצה באי השוויון בתעסוקה בשירות המדינה. גם בנגישות לשירותים הציבוריים ניכרת אפליה חמורה על רקע גזעי. מבחינת אתר האינטרנט של ממשלת ישראל עולה כי מרכיב מרכזי בשיטת "הממשל הזמין" הוא: "הפיכת שירותי הממשלה לזמינים **לכל האזרחים**" (ההדגשה במקור).¹¹ בפועל, כפי שבכוונתנו להציג בדו"ח זה, שירותי הממשלה אינם זמינים כלל וכלל לכל אזרחי המדינה. גם מדו"ח שפרסם ארגון יוזמות קרן אברהם בשנת 2010 עולה תמונה עגומה. לאחר בחינת אתרי האינטרנט של משרדי הממשלה השונים הסיקו כותבי הדו"ח כי: "משמעותה של התמונה העגומה העולה מן הממצאים היא כי למעלה ממיליון אזרחים לא זוכים לקבל שירותי ממשל בסיסים בשפת אמם, שהיא כידוע שפה רשמית במדינת ישראל".¹²

שירותי ממשלה נגישים לאזרחיה הערבים של מדינת ישראל יבואו לידי ביטוי בשלטי הכוונה במשרדי הממשלה השונים הכתובים בעברית וערבית כאחד, בטפסים ובחוברות שונים שיופיעו גם הם בשתי השפות ואף בהעסקת מתורגמנים ועובדים דוברי ערבית שינגישו את השירותים לאוכלוסייה.

הדו"ח יבחן, אם כן, את אחוז העובדים הערבים המועסקים במשרדי הממשלה בנגב אל מול האחוז שמהווה האוכלוסייה הבדואית מכלל אוכלוסיית נפת באר שבע, ואת מידת נגישותם של השירותים הממשלתיים לבני אוכלוסייה זו. כמו כן יבחנו השירותים הממשלתיים והציבוריים הניתנים בעיירות הבדואיות, אל מול יישובים יהודיים בנגב.

איסוף הנתונים לשם הפקת הדו"ח החל עם סיומו של הדוח הקודם, ונעשה במספר דרכים:

1. בחודש אוגוסט 2010 נשלחו מכתבים למנהלי המחוזות של משרדי הממשלה השונים בנגב. המכתב כלל בקשה לשיתוף פעולה בהעברת נתונים על העסקתם של עובדים במשרדי הממשלה השונים בנגב בכלל ועל חלקם היחסי של העובדים הערבים בפרט. בחודש ספטמבר 2010 נשלחו המכתבים בפעם השנייה אל מנהלי המחוז במשרדים השונים.

ארבעה מנהלי ומנהלות מחוזות בלבד ענו על המכתב והעבירו את הנתונים: משרד הבינוי והשיכון, משרד הפנים, המשרד לפיתוח הנגב והגליל ומשרד החקלאות. ממחוז דרום של המשטרה נמסר כי יש לפנות בעניין לנציבות שירות המדינה.

2. בעקבות הקושי בקבלת נתונים והיעדר שיתוף פעולה מצד מנהלי המחוזות נערכה פנייה בהתאם לחוק חופש המידע לאחראית על יישום חוק חופש המידע בנציבות שירות המדינה. מנציבות שירות המדינה התקבלו נתונים לגבי כמות המועסקים הערבים במחוז הדרום וכמות כלל המועסקים בחלוקה לפי משרד ודרוג של התפקידים בהם מועסקים העובדים.¹³

3. במהלך חודש מרץ נערכו ביקורים במרבית משרדי הממשלה בבאר שבע בהם נאספו נתונים על:

א. מספר העובדים הערבים במשרדים אלה.

ב. הטפסים השונים העומדים לרשות מבקשי השירות.

ג. שלטי ההכוונה וההסבר במשרדים.

4. נתונים נאספו והופקו גם מאתרי אינטרנט ממשלתיים וציבוריים:

א. גודל האוכלוסייה ביישובים בשנת 2009.¹⁴

ב. גודל האוכלוסייה במועצות אזוריות.¹⁵

ג. שטחי שיפוט.¹⁶

ד. דירוג סוציו-אקונומי של היישובים.¹⁷

ה. סניפי משרד הפנים.

ו. אשנבי תעסוקה.¹⁸

ז. דיר ציבורי וסניפי עמידר.¹⁹

ח. סניפי דואר.²⁰

ט. בתי קולנוע.²¹

י. סניפי בנקים.²²

יא. סניפי ביטוח לאומי.²³

ניתוח ממצאים

1.1 העסקת עובדים ערבים בשירות המדינה בנגב

לוח 1: עובדים ערבים במשרדי הממשלה בנגב וביחידות הסמך

שם משרד	מספר עובדים ערבים	סך הכל עובדים במשרד	אחוז העובדים הערבים מסך העובדים במשרד
אגף המכס ומע"מ	5	332	1.51
אגף מס הכנסה	3	223	1.35
ב. הנפש באר שבע	15	416	3.61
בי"ח לבריאות הנפש באר שבע	0	12	0.00
בתי דין רבניים	0	40	0.00
לשכה מרכזית לסטטיסטיקה	0	1	0.00
המרכז למיפוי ישראל	0	12	0.00
הנהלת בתי המשפט	8	541	1.48
השירות המטאורולוגי	0	2	0.00
השירותים הוטרינריים	5	31	16.13
לשכת הבריאות יר	0	2	0.00
לשכת הבריאות מח	26	279	9.32
מנהל המחקר החק	4	45	8.89
מנהל מקרקעי ישראל	7	109	6.42
מנהל לחינוך התי	1	91	1.10
מרכז לבריאות הנ	0	6	0.00
מרכז רפואי ברזילי	27	1,494	1.81
משרד איכות הסביבה	3	55	5.45
משרד האוצר	0	31	0.00
משרד הבינוי והשיכון	5	91	5.49
משרד הבריאות	0	4	0.00
משרד החינוך	15	169	8.88
משרד החקלאות	5	30	16.67
משרד המדע והטכנולוגיה	0	3	0.00
משרד המשפטים	16	246	6.50
משרד הפנים	29	158	18.35
משרד הקליטה	0	66	0.00
משרד הרווחה	8	345	2.32
משרד התחבורה	1	70	1.43
משרד התיירות	0	5	0.00
משרד התמ"ת	4	81	4.94
משרד התקשורת	0	4	0.00
משרד התשתיות הלאומיות	2	2	100.00
משרד ראש הממשלה	0	8	0.00
נציבות המים	0	5	0.00
רשות אוכלוסין	5	133	3.76
רשות האכיפה והגירה	2	61	3.28
שירות ההדרכה וה	1	14	7.14
סה"כ	197	5,217	3.78

לוח 1:

לוח מספר 1 מציג את מספר העובדים הערבים במחוז דרום במשרדי הממשלה השונים וביחידות הסמך. הנתונים מעודכנים ליום ה-17 במרץ 2011. מן הנתונים עולה כי במחוז הדרום מועסקים 197 עובדים ערבים, המהווים 3.7% מסך העובדים במחוז כולו, אשר עומד על 5,217 עובדים. מתוך 17 משרדי ממשלה המעסיקים עובדים במחוז, בשבעה משרדי ממשלה כלל לא מועסקים עובדים ערבים, בשניים מהמשרדים: פנים, חקלאות ובשירותים הוטרינריים מעל 15% מהמועסקים הם עובדים ערבים. יש לציין שאחוז המועסקים הגבוה במשרד הפנים נובע מכך שהאימאמים מקבלים את שכרם באמצעות משרד זה. אגפים כמו מס הכנסה, מכס ומע"מ, ומשרדי התחבורה והרווחה מתאפיינים באחוז העסקה נמוך ביותר 1.3%, 1.5%, 1.4% ו- 2.3% בהתאמה. ביחידות הסמך כמו השרות המטאורולוגי או מרכז מיפוי ישראל אין מועסקים ערבים כלל.

לוח 2: דרוג תפקידים בהם מועסקים עובדים ערבים בנגב

שם דרוג	מספר עובדים ערבים
אחיות	10
אחיות לבריאות ה	19
אנשי דת מוסלמיים	24
ביוכמאי	2
וטרינרים	2
טכנאים	3
לשכות שרים	5
מהנדסים	4
מח"ר	5
מינהלי	44
מפקחים	14
מרפאים בעיסוק	1
משפטים	1
משפטים מתמחים	1
סטודנטים לפי שעה	4
סנגורים ציבוריים	2
עובדי משטרת ההגירה	2
עובדים חיוניים	7
עובדים סוציאליים	9
פארה רפואיים	1
פיזיותרפיסטים	1
פסיכולוגים	3
פרקליטים	6
רופאים	25
רשמים	1
ש. כולל - מומחים	1
סה"כ	197

לוח 2:

לוח מספר 2 מציג את דרוג התפקידים השונים בהם מועסקים העובדים במחוז הדרום. מן הנתונים עולה כי רבים מהמועסקים הערבים במחוז מועסקים בתפקידים בתחום הבריאות (60), תחום בו קיים צורך מובהק בעובדים הדוברים את השפה הערבית. נתון נוסף שבולט בלוח 2

הוא שמועסקים על ידי הממשלה 24 אנשי דת מוסלמים. מדובר בתפקיד אותו יכולים למלא אך ורק ערבים מוסלמים ומכאן המספר הגבוה של המועסקים. בדרוג המנהלי מועסקים 44 עובדים ערבים. מדובר בדרוג הנמוך ביותר בטבלה שמציין עובדים לא אקדמאיים המהווים 22.3% מן העובדים הערבים.

מספר המועסקים הערבים בנגב במשרדי הממשלה ויחידות הסמך עדיין נמוך ואינו מקיף את כל משרדי הממשלה. יש לציין שרק פרומיל מהאוכלוסייה מועסק בשירות המדינה. התפלגות התעסוקה מעידה על כך שרוב המועסקים הם פרופסיונאליים וקצת פחות מרבע מהמועסקים הם עובדים מנהליים.

1.2 שילוט בשפה הערבית במשרדי ממשלה

קריית הממשלה בבאר שבע מרכזת בתוכה את מרב משרדי הממשלה באזור הדרום והיא משרתת את כלל תושבי הנגב. בכניסה לקריית הממשלה ניצב שילוט המונה את כלל משרדי הממשלה במקום בשלוש שפות – עברית, ערבית ואנגלית, ואילו ימי ושעות הקבלה מופיעים בשפה העברית בלבד.

על אף מעמדה הרשמי של השפה הערבית במדינת ישראל ועל אף שקריית הממשלה בבאר שבע אמורה לשרת גם אזרחים ערבים רבים, תושבי העיירות והכפרים הבדואיים בנגב, בכל משרדי הממשלה שנבדקו על ידינו לא היה שילוט בערבית פרט לשניים (ראו תמונות 1,2).

תמונה 1: משרד הבינוי והשיכון

תמונה 2: שילוט הכוונה בתוך הבניין

למעשה, שני השלטים שמצאנו כתובים בשפה הערבית במשרדי הממשלה בכאר שבע, הפנו למשרדים מאוד ספציפיים – הועדה לפיקוח על הבנייה של משרד הפנים, שעוסקת בהריסת בתיהם של הערבים הבדואים בנגב, ולשכת הסדר המקרקעין אשר בה רשמו הבדואים את תביעות הבעלות שלהם על קרקעותיהם (ראו תמונות 3,4). השלטים הללו נסקרו גם בבדיקתנו בשנה הקודמת.

תמונה 3: הכיתוב היחידי בערבית במשרד הפנים – יחידת הפיקוח על הבניה

תמונה 4: הכיתוב היחידי בערבית בשלט – לשכת הסדר המקרקעין

גם שלטים שתפקידם לדאוג לביטחונם האישי של באי המקום, אינם מופיעים בשפה הערבית. כל השלטים בקריית הממשלה המכוונים למרחב מוגן, כתובים בשפה העברית בלבד (ראו תמונה 5).

תמונה 5: שילוט הכוונה למרחב מוגן בעברית בלבד, שילוט משרדים בעברית בלבד

ראוי לציין כי הדוח שהופק בשנה שעברה התריע על המפגעים הללו אך לא חל כל שינוי במצב והשפה הערבית מודרת מהשילוט – דבר המקשה על אזרחים הדוברים ערבית בלבד להתמצא בקריית הממשלה.

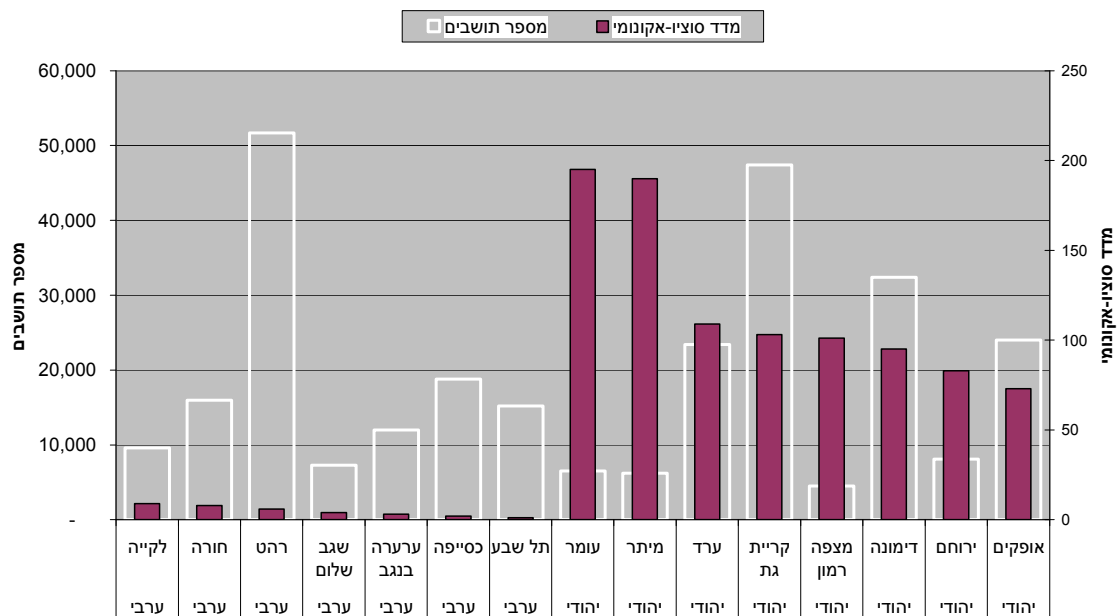
במשרדי הממשלה השונים בבאר שבע האמורים לשרת את התושבים הערבים הבדואים בעיירות בקרבת באר שבע ובכפרים המכוונים לא מוכרים כמעט ולא מופיעים שלטים בשפה הערבית, זאת על אף שמדובר בשפה רשמית בישראל.

1.3 יישובי הסקר – מידע כללי, שירותים מסחריים וממשלתיים

גרף 1:

גרף מספר 1 מציג נתונים כלליים לגבי העיר רהט וששת העיירות הבדואיות ולגבי יישובים יהודיים בנגב. מן הגרף עולה כי העיירות הבדואיות ממוקמות כולן בתחתית סולם הדירוג הסוציו-אקונומי של כלל היישובים בישראל (197 יישובים מדורגים), הרחק מן היישובים היהודיים המצויים בקרבתן. מן הגרף עולה כי העיירה הבדואית הקטנה ביותר הינה שגב שלום בה חיים 7,300 תושבים ומרבית העיירות הבדואיות מונות מעל 10,000 נפש. היישובים היהודיים לעומת זאת מגוונים יותר, ישנם יישובים קטנים כמו עומר ומיתר, עיירות וערים גדולות. נתונים לגבי יישובים יהודיים קטנים וכפריים לא הובאו לשם השוואה שכן אין יישובים בדואים קטנים המונים 500 נפש. ראוי לציין כי העיר הבדואית רהט, המונה כ-50,000 תושבים, היא העיר הערבית השנייה בגודלה בישראל כיום.

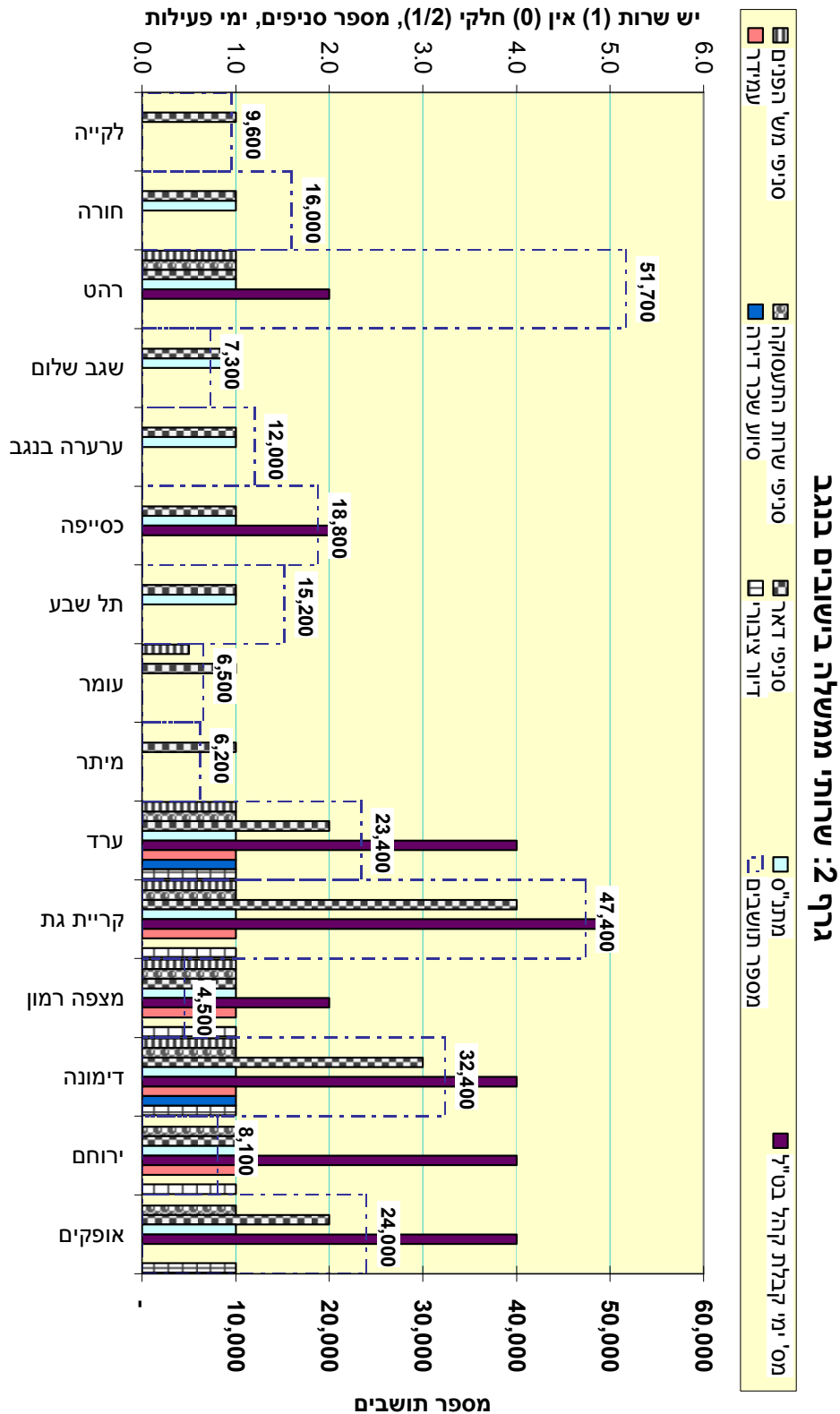
גרף 1: יישובי הסקר - התפלגות יישובים, תושבים ומדד סוציו-אקונומי

גרף 2:

גרף מספר 2 מציג את שירותי הממשלה הניתנים בעיירות הבדואיות וביישובים היהודיים השונים בנגב. מן הגרף עולה בצורה ברורה מצבם העגום של שירותי הממשלה הניתנים בעיירות. בעיר רהט, בה מתגוררים כ-50 אלף תושבים, המצב "טוב" יחסית לעיירות הבדואיות האחרות. בעיר פועלים סניף דואר, אשנב תעסוקה וסניף של משרד הפנים. בנוסף, עומד לרשות התושבים סניף ביטוח לאומי שפעיל פעמיים בשבוע. בששת העיירות הבדואיות האחרות השירותים חלקיים ולרוב לא ניתנים כלל. בכל ששת העיירות - חורה, שגב-שלום, לקיה, ערערה בנגב, כסיפה ותל-שבע ישנם סניפי דואר פעילים. באף אחת מן העיירות הללו אין אשנבי תעסוקה, אין סניף של משרד הפנים ורק לכסיפה מגיעה פעמיים בשבוע ניידת שירות של ביטוח לאומי. לשם השוואה, בעיר ירוחם, המונה 8,000 תושבים, פחות ממרבית העיירות הבדואיות, ישנו סניף קבוע של ביטוח לאומי הפועל ארבעה ימים בשבוע בהיקף 14 שעות קבלת קהל שבועיות. בעיר רהט המונה כ-50 אלף

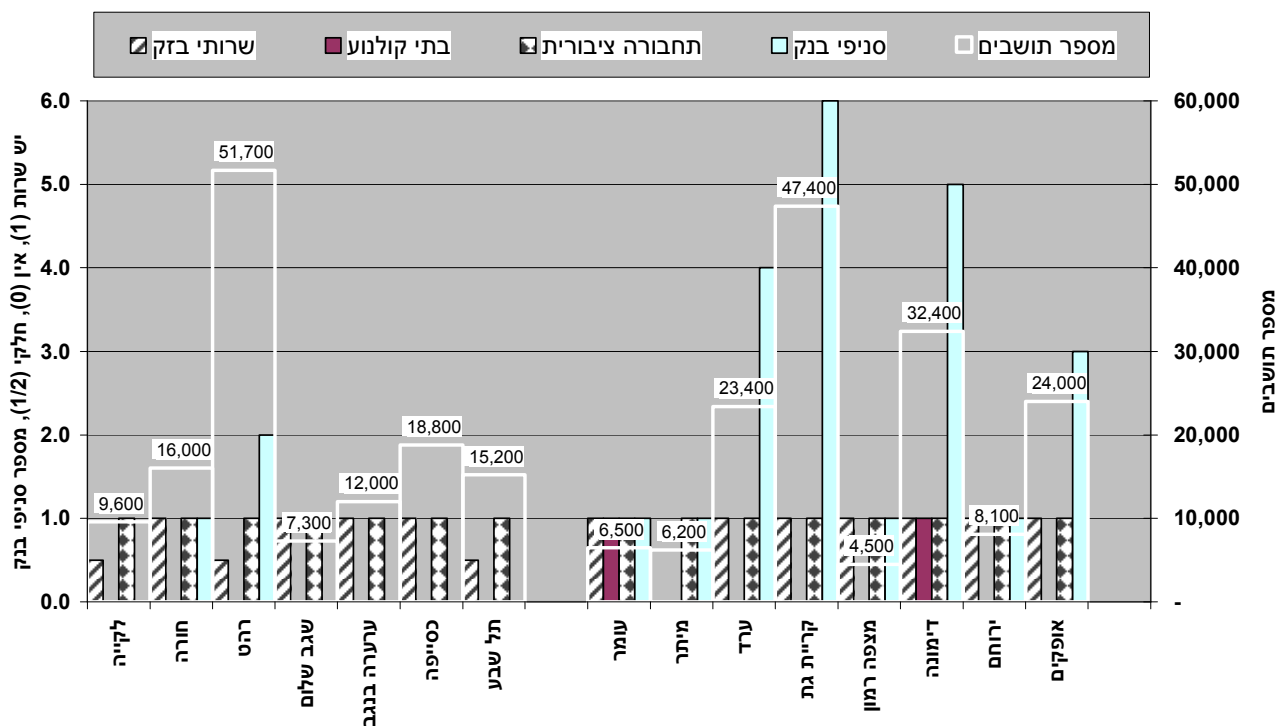
תושבים ישנו סניף שפועל יומיים בשבוע בהיקף של 12 שעות קבלת קהל שבועיות. בכל העיירות הבדואיות ובעיר רהט אין כלל דיור ציבורי, זאת על אף שהעיירות הבדואיות ממוקמות בתחתית הדרוג הסוציו-אקונומי של היישובים בישראל (ראו גרף 1). זאת, לעומת יישובים שונים בנגב המוצגים בגרף בהם ישנו דיור ציבורי וישנם סניפים של חברת עמידר המעניקים סיוע בשכר דירה ודיור ציבורי למזקקים. בעיר רהט ובעיירות הבדואיות ישנם מתנ"סים פעילים העומדים לרשות התושבים, למעט העיירה לקיה בה אין מתנ"ס פעיל.

גרף 3:

גרף מספר 3 בוחן את השירותים העסקיים הניתנים בעיירות הבדואיות ובישובים יהודיים שונים בנגב. בעיר רהט ישנם שני בנקים פעילים, סניף רגיל וסניף אקספרס, ובעיירה חורה יש סניף אקספרס אחד, בכל שאר העיירות לא קיימים סניפי בנק. מן הגרף עולה כי בכל היישובים היהודיים פועל בנק. כך, למשל, במועצה המקומית מצפה רמון המונה 4,500 תושבים ישנו סניף בנק פעיל, זאת לעומת העיירה כסיפה המונה 18,800 תושבים והעיירה תל-שבע המונה 15,200 תושבים בהן אין אף סניף בנק. דוגמה נוספת לאפליה ברורה היא העיר רהט בה חיים כ-50 אלף תושבים ופועלים בה שני סניפי בנק, לעומת העיר דימונה בה חיים 32,400 תושבים ופועלים בה חמישה סניפי בנק. באף אחת מן העיירות הבדואיות אין בית קולנוע - זאת לעומת היישוב עומר, בו חיים 6,500 תושבים, שם ישנו בית קולנוע פעיל. בשנה האחרונה חל שיפור בשירותי התחבורה הציבורית בעיירות הבדואיות וברובן קיימת תחבורה ציבורית. ראוי לציין כי בחלק מן העיירות שירותי התחבורה הציבורית הם חלקיים וכמות התחנות מועטה.

גרף 3: שרותים מסחריים בישובים בנגב

שבעת העיירות הבדואיות מדורגות במקומות הנמוכים ביותר בכלל ישראל בסולם הדירוג הסוציו-אקונומי. ניכרת אפליה חמורה במתן שירותים ממשלתיים בעיירות הבדואיות לעומת יישובים יהודיים בנגב. אשנבי תעסוקה, ביטוח לאומי, סניפי משרד הפנים מעניקים - אם בכלל - שירות חלקי בחלק מן העיירות. שירותים כמו דיור ציבורי וסיוע בשכר דירה כלל אינם עומדים לרשותם של תושבי העיירות על אף דירוגן הסוציו-אקונומי הנמוך. גם בשירותים העסקיים ניכרת אפליה קשה בין היישובים היהודיים והעיירות הבדואיות בנגב. בכל העיירות יחדיו פועלים שלושה סניפי בנק, ואילו בעיר דימונה לבדה פועלים חמישה סניפים שונים. שירותי תחבורה ציבורית קיימים באופן חלקי ואין בית קולנוע שעומד לרשות תושבי העיירות.

הנתונים המופיעים בדו"ח חושפים תמונת מצב עגומה ביותר בכל הנוגע לאוכלוסיה הערבית הבדואית בנגב ולשירותי הממשלה השונים. ביום הבינלאומי לביעור האפליה הגזעית היינו רוצים להגיש דו"ח שמציג תמונה חיובית יותר, שמעידה על ניסיון אמיתי להעניק שירותים ממשלתיים לאזרחיה הערבים של המדינה ולשלם כעובדים בשירות המדינה, אך גם בשנת 2011 אין דו"ח כזה אפשרי.

על אף החלטת הממשלה שהוזכרה במבוא, לפיה עד שנת 2012 עשרה אחוזים מן המועסקים בשירות המדינה יהיו ערבים, נדמה כי אין סיכוי שהחלטה תוגשם, בעיקר לא במחוז הדרום. בשנת 2009 היוו המועסקים הערבים רק 6.97% מכלל המועסקים בשירות המדינה. המצב במחוז הדרום חמור עוד יותר, שכן המועסקים הערבים בו מהווים רק 4% מכלל המועסקים הערבים בשירות המדינה.²⁴ על אף שהתושבים הערבים מהווים כ-30% מאוכלוסיית הנגב, סף ה-10% שקבעה הממשלה בהחלטתה אינו קרוב למימוש.

תושבי הערבים של הנגב משתמשים בשירותי הממשלה על בסיס יומיומי, ממש כמו התושבים היהודיים. על אף זאת, שירותים אלה אינם נגישים להם, לא מבחינת השפה וגם לא מבחינת הקרבה למקום מגוריהם. כפי שהוצג בדו"ח, השילוט במשרדי הממשלה אינו מתורגם לשפה הערבית והאחוז הנמוך של העובדים הערבים מעיד על הזלזול המתמשך של הממשלה. כך גם בעירות ניתנים שירותים מעטים וחלקיים - אם בכלל - ועל התושבים להרחיק ליישובים היהודים על מנת לקבל שירותים ממשלתיים. נראה שמדינת ישראל מדירה את רגליה מן העיירות הבדואיות ולא מספקת להם שירותים הכרחיים ובסיסיים. המדינה שוללת מן האזרחים הערבים את היכולת לממש את זכויותיהם כל עוד שירותים בסיסיים אינם ניתנים ביישוביהם. בהשוואה לדו"ח שפרסם פורום דו-קיום בשנה שעברה, לא חל שינוי רב במתן השירותים השונים בעיירות ולא תורגמו השלטים השונים במשרדי הממשלה לשפה הערבית. ממשלת ישראל אינה לוקחת לתשומת ליבה את הליקויים ואינה עושה מאמץ לתקנם.

מצפה רמון הוא אמנם יישוב קטן המונה רק כ-4,500 תושבים, אך ניתנים בו יותר שירותים מאלה הניתנים בעיר רהט (ראו גרף 2 ו-3) בה מתגוררים כאמור בשנת 2011 כ-50 אלף תושבים. לרשות תושבי מצפה רמון עומדים סניפי בנק, דואר, ביטוח לאומי, משרד הפנים, דיור ציבורי ועוד. בעיר הבדואית הגדולה ניתנים לעומת זאת רק שירותים בודדים וחלקיים.

כמות ומגוון השירותים הממשלתיים הניתנים ביישובים היהודיים בנגב היא מבורכת ואין בכוננתנו לצאת נגדה ולדרוש להפחיתה. טענתנו היא שיש לפחות להשוות את המצב בעיירות הבדואיות למצב ביישובים היהודיים ואף לשפר עוד יותר את השירותים בכלל היישובים. הנגב כולו סובל

מאפליה קשה בהיותו אזור פריפריאלי בכל הנוגע לתקציבים ושירותים ממשלתיים. יש לבצע מהלך גורף שישפר את כלל תחומי החיים בפריפריות בכלל ובנגב בפרט. חשוב עם זאת לציין כי האוכלוסייה הערבית הבדואית בנגב סובלת מהדרה כפולה: במקביל להדרה הפריפריאלית שחולקים תושבי הנגב הערבים עם תושביו היהודים, סובלים הערבים גם מהדרה לאומית.

נתוני הדו"ח מצביעים באופן חד משמעי על מדיניות ממשלתית מכוונת המסירה אחריות מן העיירות הבדואיות שהוקמו על ידי מדינת ישראל. זאת למרות שמדיניותה הנוכחית של הממשלה היא העברת כל התושבים לעיירות, ולמרות שטענה מרכזית העולה תדיר על ידי נציגי הממשלה היא שבעיירות ניתן לספק שירותים לאוכלוסייה. הנתונים מצביעים כאמור על אחוזים נמוכים ביותר של העסקת ערבים במחוז הדרום, הרחק מן היעד הממשלתי והרחק מאחוזי ההעסקה של ערבים במחוזות אחרים בישראל.

יש לעשות מאמץ אמיתי לשילובם של הערבים הבדואים בנגב בשירות המדינה ולהרחבת השירותים הממשלתיים בעיירות. על מדיניות הממשלה להביא לשלוב של האוכלוסייה הערבית של הנגב בחיי הנגב והמדינה.

- יש לנקוט בצעדים שונים לשילובה של החברה הבדואית בנגב במקום להנציח את הדרתה.
- יש להגדיל באופן ניכר את מספר המועסקים הערבים בשירות המדינה במחוז הדרום ובפרט במשרדי הממשלה ולקדם לעמדות מפתח.
- יש להרחיב בהקדם את מתן השירותים הממשלתיים השונים בעיירות הבדואיות, דוגמת אשגב תעסוקה, סניף ביטוח לאומי ועוד, בכדי להופכם לנגישים וזמינים לתושבים.
- יש להעסיק יותר עובדים דוברי ערבית בעמדות קבלת הקהל במשרדים השונים בכדי שינתן שירות בשפה הערבית ולתרגם שלטים וטפסים לשפה הערבית, לצד תרגום השירותים המקוונים של משרדי הממשלה.
- יש לעודד חברות פרטיות לפתח שירותים מסחריים שונים בעיירות כגון בתי קולנוע, סניפי בנקים ועוד.

- ¹ פורת, ח. 2007. הבדואים בנגב בין נוודות לעיור 1973-1948. מרכז הנגב לפיתוח אזורי, אוניברסיטת בן-גוריון. עמ' 13.
- ² אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מיום: 17 מרץ 2011. שנתון סטטיסטי לישראל 2010. לוח 2.10 אוכלוסייה לפי קבוצת אוכלוסייה, דת, גיל ומין, מחוז ונפה, ממוצע 2009. עמ' 112. http://www.cbs.gov.il/shnaton61/st02_10x.pdf
- ³ אתר משרד ראש הממשלה. מיום: 17 מרץ 2011. החלטה מספר 2579. ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית בשירות המדינה. <http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/Decisions/2007/11/des2579.htm>
- ⁴ אתר הכנסת. מיום: 17 מרץ 2010. דו"ח ביניים של ועדת החקירה הפרלמנטארי בנושא: קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי. עמ' 7. http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/arab_workers17.pdf
- ⁵ אתר הארץ. מיום: 17 מרץ 2011. ממשלת ישראל תקצה 800 משרות ממשלתיות חדשות לערביי ישראל. 26.01.2009. <http://www.haaretz.co.il/hasite/objects/pages/PrintArticle.jhtml?itemNo=1058722>
- ⁶ אתר נציבות שירות המדינה. מיום: 17 מרץ 2011. ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, לרבות דרוזים וצ'רקסים בשירות המדינה. דו"ח לשנת 2009. <http://www.civil-service.gov.il/NR/rdonlyres/40EBBBD2-11AF-4871-B076-42AE16231867/0/ethiopiansReport2009.pdf>
- ⁷ אתר משרד התעשייה המסחר והתעסוקה: נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה. מיום: 17 מרץ 2011. מהי אפליה? <http://www.moital.gov.il/NR/exeres/468BEBFD-1E8B-4BDD-A8A3-5EC614FB15BD.htm>
- ⁸ נייר עמדה: קידום הייצוג ההולם של המיעוט הערבי בשירות המדינה. האוניברסיטה העברית בירושלים. <http://public-policy.huji.ac.il/upload/k.pdf>
- ⁹ Wiley, Maya. *Structural Racism and Multi-Racial Coalition Building*. Institute of Race and Poverty. November 2003.
- ¹⁰ אתר האגודה לזכויות האזרח. מיום: 17 מרץ 2011. אמנת האו"ם בדבר ביעור כל הצורות של אפליה גזעית (1966). <http://www.acri.org.il/he/?p=72>
- ¹¹ פורטל השירותים והמידע הממשלתי. מיום: 17 מרץ 2011. הצהרת נגישות. <http://www.gov.il/firstGov/accessibility>
- ¹² מכתב לראש ממשלת ישראל, מר בנימין נתניהו, מאת "יוזמות קרן אברהם" מיום: 17 פברואר 2010. שרותי ממשלה מקוונים בשפה הערבית. עמ' 3. http://www.abrahamfund.org/img/upload/0/0_3137.pdf
- ¹³ דו"חות שהופקו על ידי האחראית על מימוש חוק חופש המידע בנציבות שירות המדינה. עובדים לפי מחוז משרה, עובדים לפי דת ומחוז משרה, דרוג תפקידים לפי מחוז. בדואר אלקטרוני. מיום: 20 מרץ 2011.
- ¹⁴ אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מיום: 18 מרץ 2011. שנתון סטטיסטי לישראל 2010. לוח 2.15 אוכלוסייה וצפיפות לקמ"ר ביישובים שמנו 5,000 תושבים ויותר. http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton.html?num_tab=st02_15&CYear=2010
- ¹⁵ אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מיום: 20 מרץ 2011. שנתון סטטיסטי לישראל 2010. לוח 2.13 יישובים ואוכלוסייה לפי מעמד מוניציפאלי ומחוז. http://www.cbs.gov.il/energy/shnaton/templ_shnaton.html?num_tab=st02_13&CYear=2010
- ¹⁶ אתר הרשות לפיתוח הנגב. מיום: 18 מרץ 2011. נתונים נבחרים על הנגב. <http://www.negev.co.il/stats.html>

- ¹⁷ אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. מיום: 19 מרץ 2011. המועצות המקומיות והעיריות לפי סדר א"ב, דרוג, שיוך לאשכול, אוכלוסיה, ערכי המשתנים, ציון התקן ודרוג לפי המשתנים המשותפים בחישוב המדד לשנת 2006. http://www.cbs.gov.il/hodaot2009n/24_09_244t1.pdf
- ¹⁸ אתר המרכז לתעסוקה, עבודה, קורות חיים וזכויות עובדים. מיום: 19 מרץ 2011. לשכת התעסוקה – הרשימה המלאה. http://www.working.org.il/%D7%93%D7%9E%D7%99_%D7%90%D7%91%D7%98%D7%9C%D7%94/%D7%9C%D7%A9%D7%9B%D7%AA_%D7%94%D7%AA%D7%A2%D7%A1%D7%95%D7%A7%D7%94_%D7%9C%D7%A9%D7%9B%D7%AA_%D7%90%D7%91%D7%98%D7%9C%D7%94/
- ¹⁹ אתר חברת עמידר. מיום: 19 מרץ 2011. פריסת סניפים ארצית. http://www.amidar.co.il/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_gQAzdTQ09LYwMDP0s3AyM_z5BAX3MvA3dTU_1wkA6cKgyMjCDyBjiAo4G-n0d-bqp-QXZ2mqOjoiA37Eq_w!!/dl2/d1/L2dJOSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfVDBGNTFJOTMwME45RjAyTkI/uuu03SjAwSTA/
- ²⁰ אתר דואר ישראל. מיום: 19 מרץ 2011. איתור סניפים וסוכנויות דואר – רשימת יחידות הדואר. [http://www.israelpost.co.il/modiin.nsf/vYehidotByName?SearchView&Query=\[location\]=%22%u05D0%u05D5%u05E4%u05E7%u05D9%u05DD%22&start=1&SearchOrder=4&count=250](http://www.israelpost.co.il/modiin.nsf/vYehidotByName?SearchView&Query=[location]=%22%u05D0%u05D5%u05E4%u05E7%u05D9%u05DD%22&start=1&SearchOrder=4&count=250)
- ²¹ אתר סרט. מיום: 19 מרץ 2011. חיפוש בתי קולנוע לפי יישוב. <http://www.seret.co.il/movies/index.asp?catCase=9>
- ²² אתר בנק ישראל. מיום: 19 מרץ 2011. מפתח סניפי הבנקים. <http://www.bankisrael.gov.il/publheb/6-3heb.htm>
- ²³ אתר המוסד לביטוח לאומי. מיום: 27 ינואר 2011. סניפים וערוצי שירות. <http://www.btl.gov.il/snifim/Pages/default.aspx>
- ²⁴ אתר נציבות שירות המדינה. מיום: 17 מרץ 2011. ייצוג הולם לבני האוכלוסייה הערבית, לרבות דרוזים וצירקסים בשירות המדינה. דו"ח לשנת 2009. <http://www.civil-service.gov.il/NR/rdonlyres/40EBBBD2-11AF-4871-B076-42AE16231867/0/ethiopiansReport2009.pdf>

פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי

רקע | פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי הוא ארגון שהוקם בשנת 1997 על ידי תושבים יהודים וערבים בנגב, המתנגדים למדיניות הממשלה ולהתנהלות המפלה שלה כלפי אזרחיה הערבים הבדואים בנגב. המטרה של הפורום היא לקדם כבוד הדדי והבנה בין הקהילות השונות בנגב ולהביא לסיום את מדיניות האפליה של מדינת ישראל כלפי אזרחיה הערבים הבדואים ובפרט כלפי תושבי הכפרים הלא-מוכרים.

מנהיגות יהודית-ערבית | פעילויות פורום דו-קיום בנגב מבוססות על העיקרון של שיתוף פעולה יהודי-ערבי, לכן אנו פועלים לשמירת האיזון בתוך מבנה הארגון ובתהליכי קבלת ההחלטות. פעילויות הפורום מנוהלות ומאורגנות על ידי מזכירות המורכבת משבעה חברים מתנדבים. כשלושים פעילים יהודים וערבים מקדישים זמן ומאמץ לפעילויות אלה על בסיס שבועי.

פעילויות | פורום דו-קיום בנגב מציע קשת רחבה של פעילויות. לדוגמה, משנת 2000 אנו עובדים בשיתוף פעולה עם מנהיגי הכפרים הבדואים הלא-מוכרים בנגב ליצירת קמפינים של סולידריות ולאספקת שירותים בסיסיים. בשנים האחרונות ערבים-בדואים ויהודים התנדבו ופעלו יחדיו לאספקת מים זורמים, הקמת גני ילדים, דרכי גישה ומערכות ביוב ביותר מ-12 כפרים.

פורום דו-קיום בנגב בשיתוף פעולה עם ארגונים שונים, הגיש עתירות לבג"ץ בדרישה לביטול פרקטיקות מפלות. כתוצאה מעתירה שהגישה הקליניקה לצדק סביבתי באוניברסיטת תל-אביב בשיתוף הפורום לבג"ץ בשנת 2003, הסכימה הממשלה להסדיר את השפכים שזרמו דרך מרכז הכפר אום-בטין ובכפר הוקם מכון לטיהור שפכים. עתירות נוספות הובילו להקמת מרפאות בעשרה כפרים לא-מוכרים ולאיסור על ריסוס יבולים.

דרכים להצלחה | משנת 2005, מתנדבים בדואים של פורום דו-קיום בנגב לוקחים חלק בפורום הקבוע לסוגיות עמים ילידים של האו"ם ובקבוצת העבודה של אוכלוסיות ילידות. ביולי 2010 נשלח נציג מטעם הארגון למושב השלישי של מנגנון המומחים לזכויות עמים ילידים. החל משנת 2006 מפרסם פורום דו-קיום בנגב דוחות צללים בתגובה לדוחות מדינת ישראל בנוגע ליישומן של מספר אמנות בינלאומיות (ICERD, ICCPR, ICESCR). הדוחות הוכיחו עצמם ככלים חינוכיים לחברה האזרחית והעניקו לתקשורת מסמך מעמיק המציג דוח צללים מקביל לדוח שמגישה ממשלת ישראל לועדות האו"ם השונות.

פורום דו קיום בנגב היה ממייסדי "פורום הכרה", קואליציה של אחד עשר ארגונים, המתגר את מדיניות הממשלה המפלה את הכפרים הבדואים הלא-מוכרים ומציג פתרונות אלטרנטיביים. כמו כן, פועל הפורום בשיתוף פעולה עם ברית הארגונים היהודיים לשינוי, רבנים לזכויות אדם, המועצה האזורית לכפרים לא-מוכרים וועדים מקומיים בכפרים שונים. פורום דו-קיום בנגב משתף פעולה עם הארגונים הללו לארגובם של ביקורי סולידריות לכפרים שניצבים אל מול סכנת הריסה, שתילת עצי זית המסמלים תקווה ושותפות יהודית-ערבית.

www.dukium.org | info@dukium.org | twitter.com/forumdukium

facebook | פורום דו-קיום בנגב | +972 507 701118/9

רהט, 2010
צילום: סילביה בואריני

פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי

פרטי התקשרות:

www.dukium.org | info@dukium.org | twitter.com/forumdukium

פון: +972 507 701118/9 | פייסבוק: פורום דו-קיום